

Chronicle • Kronika • Хроника

Geology in the *Lietuvos Valsčiai* monograph series published by “Versmė” Publishing House

At the Vilnius Book Fair 2009, the Versmė Publishing House, headed by Petras Jonušas, presented several new volumes of the *Lietuvos Valsčiai* monograph series to the readers.

There were about 400 rural districts, called *valsčiai*, in Lithuania. This many-volume series, devoted to the Millennium of Lithuania (1009–2009), is being published from 1994. It consists of local research monographs on nature, archaeology, history, ethnology, language, folklore, sociology and other fields of science. It contains rather numerous scientific papers describing local geological issues. Geological articles are especially numerous in the recently issued book *Gelvonai*. Some original geological material was published in 2004 when *Papilė, Vol. 1* appeared. The stress in it is laid upon the fact that the Venta River valley outcrops, being close to the township of Papilė, exhibit Jurassic deposits with various fossils, including ammonites, belemnites, etc. Another book, *Žemaičių Naumiestis*, is now being compiled and edited by Dr. Zigmas Malinauskas.

Articles published in other books of this series are also prepared by experienced geologists. Lithuania's geological history is reflected in the books presented by the Versmė Publishers at the Vilnius Book Fair 2009 and dealing with the petrography of stones and boulders laid in the walls of some historical buildings; e. g., the petrography of stones in the walls of the Gelvonai church has also been studied.

In some books of this series, the authors analyse various geological features in different sites of rural areas; there, research is focused on the Quaternary deposit structure and surface relief. The present-day managers of the former *valsčiai* might be interested in getting some useful knowledge

about minerals, groundwater and geological monuments in their administrative area.

A new phenomenon in geological research, noted by the media in the *Lietuvos Valsčiai* monograph series, is related to the issue of separate volumes of the Collected Scientific Papers. One of them is *Gamta* (Nature) which contains not only geological papers, but also those dealing with geography and biology.

The *Lietuvos valsčiai* series is a unique case having no analogues in Lithuania and neighbouring countries in reflecting local environmental conditions. Although the title of the series is linked to the administrative territorial units such as *valsčiai*, this is a rather relative approach and way not only to describe all territorial parts of the republic, but also to group the rich research material in a certain order. The former rural districts (*valsčiai*) belong to physical geographical regions differing in morphogenetic topography. So, the Lithuanian *valsčiai* are localised in a specific glacio-dynamical environment which is reflected in the topography regionalism (physical geographical regions) and set-up of the glacial deposits (according to certain types of glacio-sedimentational regions). Therefore, the highlighting of the geological environment reflects their local diversity. Local researches are seen as a start of all motivated geological investigations and the first stage in the following sequence: local–regional–global investigations. They are important for the economy, society and education in every administrative territorial district.

Prof. Dr. Habil. Algirdas GAIGALAS

GEOLOGIJA „VERSMĖS“ LEIDYKLOS LIETUVOS VALSČIŲ SERIJOS MONOGRAFIJOSE

Šiais metais Vilniaus knygų mugėje „Versmės“ leidykla (vadovas Petras Jonušas) skaitytojams pristatė keliolika naujų *Lietuvos valsčių* serijos monografijų. Ši daugiatomė knygų serija yra skirta Lietuvos tūkstantmečiui ir leidžiama nuo 1994 metų. Vietos tyrinėjimus apimančiose monografijose nagrinėjama gamtos, archeologijos, istorijos, etnologijos, kalbos, tautosakos, sociologijos ir kitų mokslų krypčių problematika. Beveik kiekvienoje yra mokslinių straipsnių, analizuojančių vietinius geologinius objektus, ypač jų daug ką tik pasirodžiusioje knygoje „Gelvonai“. Unikali geneologinės medžiagos paskelbta

2004 m. išleistoje monografijos „Papilė“ pirmojoje knygoje. Iš jos sužinome, kad nedidelį Papilės miestelį pasaulyje išgarsino Ventos upės atodangų nuogulose, nuosėdose ir uolienose rastos jūros periodo (sistemos) fosilijos, tarp jų amonitai, belemnitai ir kt. Spaudai rengiamos knygos „Žemaičių Naumiestis“ sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius yra geologijos mokslų daktaras Zigmas Malinauskas.

Kitose knygose skelbiamus straipsnius taip pat parengė patyrę geologai, mokslo daktarai. Jose randame žinių apie Lietuvos geologijos istoriją, mūrinių pastatų sienose sumū-

rytų lauko akmenų – riedulių – petrografinę charakteristiką, petrografiškai įvertinti Gelvonų bažnyčios sienų akmenys. Geologinių straipsnių autoriai analizuoja atskirų valsčių teritorijų geologinius bruožus, didžiausią dėmesį skirdami kvartero nuogulų dangos sandarai ir reljefui. Dabartiniams valsčių šeiminkams gali būti įdomios ir naudingos žinios apie jų krašte esančias naudingąsias mineralines iškasenas, požeminius vandenius ir geologinius paminklus.

Naujas Lietuvos geologinių tyrimų reiškinys yra *Lietuvos valsčių* serijos mokslo darbų rinkiniai. Viename iš jų – „Gamtoje“ – yra skelbiami ne tik geologijos, bet ir geografijos bei biologijos sričių straipsniai.

Knygų serija *Lietuvos valsčiai* yra unikali, neturinti analogų Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse. Nors serijos pavadinimas ir aprašomų vietų ribos siejamos su administraciniais terito-

riniais vienetais – valsčiais, tačiau jis tik sąlyginis, leidžiantis aprašyti valstybės dalis ir sugrupuoti gausią medžiagą. Buvusių Lietuvos valsčių teritorijos priklauso įvairiems fiziniams geografiniams rajonams, besiskiriantiems morfogenetiniiais reljefais. Specifinę glaciodinaminę Lietuvos valsčių aplinką atskleidžia reljefo rajonavimas (fiziniai geografiniai rajonai) ir ledyninių nuogulų dangos sandara (tipizuoti glaciosedimentaciniai rajonai); jų geologinė aplinka atspindi vietos įvairovę. Taigi vietiniai tyrinėjimai yra visų motyvuotų geologinių tyrimų pradžia, pirmoji sekos *vietiniai – regioniniai – globaliniai tyrimai* grandis. Jie yra svarbūs kiekvieno administracinio teritorinio rajono ekonomikai, visuomenei ir švietimui.

Prof. habil. dr. Algirdas GAIGALAS

ГЕОЛОГИЯ В МОНОГРАФИЯХ СЕРИИ „ЛИТОВСКИЕ ВОЛОСТИ“ (*LIETUVOS VALSČIAI*) ИЗДАТЕЛЬСТВА „ВЯРСМЕ“

На проходившей в Вильнюсе в 2009 г. книжной ярмарке издательством „Вярсме“ („Versmė“, руководитель – Пятрас Йонушас) читателям представлено несколько новых книг из серии монографий „Литовские волости“ („Lietuvos valsčiai“).

Прежде в Литве было принято разделение территории на волости (общим числом 400). Данная многотомная серия монографий приурочена к празднованию тысячелетия Литвы. Она издается с 1994 г. Это локальные исследования, рассматривающие проблематику природы, археологии, истории, этнологии, языка, фольклора, социологии, других научных областей. Почти каждая монография включает в себя статьи по геологии. Особенно много их в недавно вышедшей книге „Гялвонай“. Уникальные геологические материалы были включены в первую книгу монографии „Папиле“, опубликованную в 2004 г. В ней подчеркивается, что небольшой литовский городок Папиле завоевал мировую известность после того, как в обнажениях на реке Вянте в отложениях, осадках и в горных породах юрского периода (системы) были найдены окаменелости, в т. ч. аммониты, белемниты и др. Составителем и главным редактором книги „Жямайčiu науместис“, которая в настоящее время готовится к печати, является доктор геологических наук Зигмас Малинаускас.

В других монографиях из названной серии также содержатся статьи по геологии, подготовленные опытными учеными, докторами наук. С историей геологии Литвы можно ознакомиться и в других представленных издательством „Вярсме“ книгах. Так, например, была дана петрографическая характеристика валунов, использованных при строительстве стен костела в местечке Гялвонай.

В некоторых книгах авторы статей анализируют геологические черты территории отдельных волостей, при этом большое внимание уделяется строению и рельефу

покрытия отложений квартера. Нынешним хозяевам бывших волостей могут быть интересны и полезны сведения о расположенных на их территории геологических памятниках, подземных водах и минеральных ископаемых.

Сборники научных работ серии „Литовские волости“ – это новое, уже отмеченное прессой проявление литовских геологических исследований. Один таких сборников – „Природа“ („Gamta“) – содержит статьи не только по геологии, но также по географии и биологии.

Серия монографий „Литовские волости“ – это уникальное издание, не имеющее аналогов в Литве и в соседних странах. В нем отображены местные природные условия. Хотя на первый взгляд название серии и границы описываемых местностей связаны с прежними административно-территориальными единицами – волостями, это всего лишь условное название, способ подробного описания частей всей страны и систематизации информации. Территории бывших литовских волостей принадлежат к разным физико-географическим районам, различным по своим морфогенетическим рельефам. Итак, литовские волости расположены в специфической ледниково-динамической среде, которая отражается в районировании рельефа (физико-географические районы) и строении покрытия ледниковых отложений (типизированные ледниково-седиментационные районы). Поэтому выявление их геологической среды отражает локальное разнообразие. Локальные же исследования – это начало всех мотивированных геологических исследований. Это первое звено в цепи: локальные–региональные–глобальные исследования. Они оказывают значительное влияние на экономику, общество и образование каждого административно-территориального района.

Проф., габ. д-р Альгирдас ГАЙГАЛАС